

DOI: 10.31866/2617-7951.3.1.2020.207526

*Присвячується ювілейним датам
2020 р. – 125-річчю з дня народжен-
ня Олександра Хвостенка-Хвостова
(4 квітня 1895 р.) та Анатолія Петриць-
кого (31 січня 1895 р.)*

Цей випуск журналу – тематичний. Він висвітлює теми, які піднімалися у Всеукраїнській науково-практичній конференції «100-років сучасності: Баугауз та український авангард». У полі зору авторів статей – відкриття та переосмислення ідей і методів дизайну обох мистецьких парадигм у контексті сучасної теорії та практики. Їхні інноваційність та вагомість беззаперечні. При цьому, якщо Баугауз став всесвітньою легендою, а роль школи як фундатора сучасного дизайну та архітектури апріорно визнається усіма фахівцями, то феномен українського авангарду все ще потребує пильної уваги, розголосу, відкриття його самобутності та визнання статусу світової спадщини в дизайні.

Адже в Україні, зокрема у Києві та Харкові, активно розвивалися освітньо-мистецькі осередки, у яких дизайн зайняв чільне місце. Тут не лише опановували школу європейських новаторів, але й спромоглися виробити власні підходи, засновані на трансформації первинних форм народного мистецтва та самобутності української культури. Експериментальні майстерні, в яких інноваційно працювали з кольором і формою, теорією та історією мистецтва і дизайну, виводили українську культуру на новий рівень розвитку, спонукали позбутися архаїчних принципів і сформувати стиль сучасності.

Нерідко помилково вважають, що авангардне мистецтво розвивалося на хвилі більшовицької революції, але варто зазначити, що авангард зародився у лоні потужного діалогу про оновлення світу й мистецтва в ньому – ще задовго до 1917 року. І якщо говорити про вплив революційних подій на ситуацію в мистецтві, то передусім треба розуміти, що авангард в Україні зростав на піднесенні, викликаному Українською революцією 1917–21рр. Це був зворот до власної ідентичності, до самих себе і духовних витоків (культури, ландшафту, народного мистецтва). Досить лише згадати діяльність Олександра Богомазова та Олександри Екстер з її знаменитою майстернею на Фундуклеївській. В окупованій більшовицькою Росією Україні владі доводилося рахуватися з цим настроєм, з піднесенням, що надалі знайшло своє відображення, зокрема, в політиці коренізації (українізації).

Явище українського авангарду безпрецедентне. Воно є тим дзеркалом, яке зафіксувало пробудження самосвідомості

спільноти, знаменувало розквіт Українського Відродження. Тут авангард ґрунтовно відрізнявся від російського. Журнал пан-футуристів «Нова Генерація». Орієнтація на Європу. Це виразно інше явище, незважаючи на те, що багато митців, вихідців з України, позиціонували себе в контексті російського мистецтва: вони й там були іншими.

Світова спільнота активно прорефлексувала на 100-річний ювілей з дня заснування Баугаузу. Можливість вивчати досвід школи значно збільшилася завдяки розміщенню у вільному доступі архівних матеріалів. Сьогодні опубліковано чимало досліджень і про український авангард, який був набагато боліснішим процесом. Дається взнаки відсутність багатьох творів, спогадів, записів митців; а збережені матеріали часто-густо перенасичені доносами і сфальсифікованими справами. Проте усе ж таки йдеться про їхню доступність.

Осередок українського авангарду у самому його розквіті було брутально зруйновано. Схожі процеси відбулися і з німецькою школою. Однак, якщо більшості митців, що були носіями ідей Баугаузу, вдалося емігрувати з Німеччини у другій половині 1930-х рр. та втілювати свої принципи проектування в інших країнах світу, то українським новаторам «пощастило» менше. Їх було знищено морально і фізично. Тому продовження концепцій українського авангарду – справа і покликання сучасного покоління митців і дизайнерів України. Окрім того, важливо, щоб наративи «втраченого», «знищеного», «розстріляного» усе ж залишили місце життєствердному ренесансовому значенню українського авангарду.

В процесі роботи над випуском довелося вирішувати суперечливі питання. Зокрема, в дослідницькій та популярній літературі можна зустріти два варіанти прізвища Василя Єрмилова. І хоча сам дизайнер підписував свої роботи «Єрмілов», ми вирішили дотриматися концепції сучасного українського мистецтвознавства та правопису. В статтях авторів використані оригінальні назви тих часів та цитати оригінальних іншомовних видань. Також виникали питання і щодо «мистецтвознавчого правопису», зокрема назв різних модерністичних течій, – ар деко і ар нуво.

Цим випуском журналу ми не претендуємо на вичерпність теми. Навпаки, стверджуємо, що зачепили лише кілька пластів воістину неосяжної глибини авангарду. Це радше спроба на дотик знайти нові підходи до роботи з темою, виявити її сутнісні аспекти. Серед намірів залишився огляд збігів у творчості і теоретичних підходах майстрів Баугаузу Кандинського і Клеє з Богомазовим і Пальмовим (які також виконували подібну професорську функцію в авангардному Київському художньому інституті під керівництвом Івана Врони). Те саме стосується

ся ідентичних з баугаузцями за ідеями і потугами, своєрідних у своєму вираженні, новаторських ідей і підходів Малевича. На майбутнє відкладене й дослідження дизайнерського зрізу творчості митців Анатолія Петрицького та Олександра Хвостенка-Хвостова, 125-річчя яких відзначаємо цього року. Ці митці не тільки зверталися до досвіду Баугаузу, але й активно конкурували з його представниками. Їхні імена, на жаль, не настільки популярні в сучасному обігу, як Єрмилова або Малевича. Проте, обидва створили дивовижні інноваційні зразки сценографії та ескізів театральних костюмів. Анатоль Петрицький був візуалізатором ідей легендарного Леся Курбаса в період Молодого театру, а унікальний проєкт «100 портретів» відомих сучасників, точніше, – та невелика їх кількість, що лишилася після знищення тоталітарною владою, – інколи залишається єдиним джерелом уявлення про ту чи іншу персону, а також розуміння внутрішнього духу тих людей. Олександр Хвостенко-Хвостов та Анатоль Петрицький жили і творили до кінця 1960-х, але їхній авангардний дух було підпорядковано вимогам соцреалізму. Вони є трагічним прикладом зламаної віри в ідеї та принципи новаторства в дизайні та мистецтві.

Отже, цим випуском можемо лише констатувати потребу розвитку теми авангарду, особливо цікавого у його індивідуальних проявленнях та інтерпретаціях сучасними дизайнерами.

Редакторки журналу

Ліліана Вежбовська, Наталя Удріс-Бородавко

Н. Удріс-Бородавко. Плакат до проведення науково-мистецького проєкту "100 років сучасності: Баугауз та український авангард". 2019.

N. Udris-Borodavko. Poster for the scientific and artistic project "100 years of modernity: Bauhaus and the Ukrainian avantgarde." 2019.